

Тезис

СР "Горнай улууһа" МТ МБҮӨТ "С.П. Данилов аатынан Бэрдьигэстээх орто уопсай үөрэхтээһинин оскуолата"

Үлэни толордулар: Александрова О.С., Антонова Л.А., Леонтьева В.И., Пахомова М.И., Сидорова У.Н.

**Алын сүһүөх кылаастарга таба суруйуу үөрүйэхтэрин инэриигэ устуу ньыматын туттуу. Маннайгы кылааска устууга аналлаах дидактической босуобуйа. (Эрчиллэр-тэтэрээт танан оноруу)**

Үлэ тоҕооһо. Билигин суруйууга соччо суолта бэриллэбэт курдук. Ол төрүөтүнэн буолар, үтүс билиини-көрүүнү (информацияны) дьон анардас көрөн, истэн, кыратык ааҕан ылынар кыаҕа үксээбитэ буолар. Телевизоры, куйаар ситимин киирэн көрдүн даҕаны, аан дойдуну биир мүнүүтэ иһигэр тэлэһийэ кетөн, билэн тахсыаххын сөп. Былыргы курдук тугу да суруйар, бэлиэтэнэр наадата суох. Наада буоллаҕына көмпүүтэргэ суруннун даҕаны бэйэн киэнэ. Атыннык санаатахха, суруйуу, суруксут буолуу идэтийдэр дьонно туһалаах, наада курдук. Ол эрэри, сурук үлэтэ киһи сүрүннээн үтүө сүрэхтээх, сайдыылаах, айымньылаах киһи буолан тахсарыгар тирэх буолар.

Сурук үлэтэ оҕо сайдарыгар улахан оруоллаах, ол эрэри, оскуола быраактыкатыгар кыра миэстэни ылар. Оскуолаҕа оҕону сурук санатыгар диринэтэн үөрэтэллэрэ соччо кыаллыбат, ол эрэри оҕо тылы ыраастык уонна таба суруйарын туһугар күүскэ үлэлэһэллэр. Суругу үөрэтии киэн, итини кытта психология науката оннооҕор боростуой суругу ыарахан моторнай сатабыл курдук көрөр. Манна илии, тарбах кыра былчыннарын сайдыыларын кыһалҕалара көстөр.

Кыһалҕата (проблемата): сурук-бичик култууратын туттуу, тиэкиһи устуу, истэн суруйуу алын сүһүөх кылаастарга оҕону сөпкө уһуйан, болҕомто ууран үөрэтэргэ туһалаах ньымалары хайдах туттуохха сөбүн билээрибит бу тиэмэни таллыбыт. Нуучча тылын уруогар суруйарга, устарга аналлаах араас көрүннээх босуобуйа сыл аайы тахса турар. Онтон саха тылын уроктарыгар манньк босуобуйа бэрт кэмчи. Бүтэһигин букубаар саҕанааҕы кэмнэ “Бичик” издательство таһаарбыт босуобуйаларын туттабыт. Букубаар кэннинээҕи кэмнэ суруйууга аналлаах тэтэрээт суобун кэриэтэ. Кэнники кэмнэ бэчээккэ тахсыбат да курдук. Ол санааттан учууталлар түмсэн, сүбэлэһэн эрчиллэр-тэтэрээт онорорго холоннубут.

Сыала: Алын сүһүөх кылаастарга саха тылын уроктарыгар таба суруйуу үөрүйэхтэрин инэриигэ устууга үөрэтии методикатын тэрийии.

Соруктара:

- алын сүһүөх кылаастарга таба суруйуу үөрүйэхтэрин инэриин туһунан научнай-методическай литератураны үөрэтии;

- таба суруйууга улэ нымаларын сырдатыы;
- саха тылын уруктарыгар таба суруйууга устуу улэтин тэрийии.

Туруоллубут соруктары толорого манньк нымалар туттулуннулар:

- анал методическай, педагогическай литератураны үөрэтии;
- уопсай кэтээн көрүү: алын сүһүөх кылаастарга таба суруйуу үөрүйэхтэрин инэриин;
- чопчу кэтээн көрүү: алын сүһүөх кылаастарга таба суруйуу үөрүйэхтэрин инэриигэ үлэ көрүүнэрэ;

- үөрэнээччилэр суругунан үлэлэрин ырытыы;
- маннайгы кылааска устууга аналлаах тренажер-тэтэрээт танан оноруу.

Сабаҕалааһын: алын сүһүөх кылаастарга таба суруйуу үөрүйэхтэрин инэриигэ устуу ныматын туттуу тиһигин оноруу табыллыан сөп, өскөтө

- устууга үөрэтии уратыларын учуоттаахха;
- болҕомтону сайыннарар үлэлэри ыттаахха;
- дидактическай матырыйаал көмөтүнэн оҕо тупсаҕай буочарынан ыраастык таба суруйарын ситистэххэ.

Үлэ быраактыкаҕа суолтата: үлэбэ үөрэтэн көрүүгэ туһаныллыбыт суоллары, нымалары оскуолаҕа саха тылын уруктарыгар туһаныхха сөп. Маннайгы кылааска устууга аналлаах тренажер-тэтэрээт онорон туһаныы.

Үлэ сыалын, соруктарын ситиһиигэ чинчийиигэ манньк нымалар туһанылыннылар: тиэмэбэ сыһыаннаах түөрүйэни чинчийии, анал литератураны аабыы, үөрэтии. Кэтээн көрүү нымата (оҕолор суруйар дьоһурдарын таһымын, сайдар суолун-ийһин, нымаларын кэтээн көрүү).

Үлэ тутула. 2 түһүмэхтэн турар. Бастакы түһүмэх. Үөрэнээччигэ таба суруйуу үөрүйэхтэрин инэриин. Иккис түһүмэх. Таба суруйуу үөрүйэхтэрин инэриигэ устуу нымата.

Эрчиллэр-тэтэрээт суолтата уонна ис тутула. Бу дидактическай матырыйаал үөрэнээччигэ төрөөбүт тылын кэрэхсииригэр, ылыммыт билиитин диригинник чингэтиригэр көмөлөһөр сыаллаах-соруктаах. Дидактическай матырыйаалга оҕо барбыт буукубатын чингэтиригэр аналлаах тыллар, этиилэр, хоһооннор киирдилэр.

Манньк анал бэрээдэгинэн оһоһулунна:

- үөрэнээччи каллиграфическай буочарынан устарыгар аналлаах буукубалар, сөптөөх тыллар;

- этиини хайдах суруллубутунан устуу;
- бэчээтгэммит буукубалардаах этиилэри устуу;
- устууга аналлаах тэттик тизэс.

Оскуолаға оҕо сааһыттан, кылааһыттан тутулуктанан, суруйар дьоһуру сайыннаар нымалары сөпкө хайысхалаан туһаныллыахтаах. Хаһан баҕарар сурук тылын кыра форматыттан саҕалыыр ордук, онтон кэлин оҕо суруйар дьоһура сайдыбытын кэннэ, биирдэ кизн далааһыннаах чинчийэр, айар үлэлэри бэриллэр.

Билэргэ-көрөргө, ааҕарга, суруйарга аналлаах, оҕоҕо өйдөнөр дидактическэй матырыйаал учууталга, үөрэнээччилэргэ, төрөппүккэ көмөтө улахан, оҕо сайдарыгар олус туһалаах. Маны төрөппүт эмиэ өйдөөн, бу матырыйаалынан оҕотун кытта дьарыктанара буоллар ийэ тылы инэриигэ, суругунан үлэтэ тупсарыыга бэртээхэй хардыы буолуо этэ.

Маннайгы кылаастан саҕалаан үөрэнээччи тэтэрээккэ ыраас каллиграфическай буочарынан суруйарын ситиһиэхтээхпит. Ол сыалтан хас урук аайы араас көрүннээх дидактическэй босубуйалары онорон көрөргө холонобут. Бу эрчиллэр-тэтэрээт учууталга, төрөппүккэ уонна үөрэнээччитэ көмөтө үгүс буоларын саарбахтаабаппыт.

Аныгы оҕолорго сөп түбэхэр ис хоһоонноох дидактическэй матырыйаалы таһаарыыны көбүлээһин сөптөөх өйөбүлү ылан, элбииригэр баҕа санаалаахпыт.